

DOI : 10.33274/2079-4819-2024-80-1-106-115

JEL : Q18, F15, F29

УДК 339.923

Чернега О. Б.,
доктор екон. наук,
професор

Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

ТРАНСФОРМАЦІЯ СПІЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС: ВІД РЕФОРМИ 2020 РОКУ ДО СТРАТЕГІЇ 2023

UDC 339.923

Chernega O. B.,
Grand PhD in Economic sciences,
Professor

Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National
University of Economics and Trade,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: chernega@donnuet.edu.ua

THE EU COMMON AGRICULTURAL POLICY TRANSFORMATION: FROM THE 2020 REFORM TO THE 2023 STRATEGY

Мета. Оцінка еволюції спільної аграрної політики ЄС в період 200 -2023 років, визначення ключових пріоритетів та змін.

Методи. У процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи та прийоми пізнання: теоретичне узагальнення і порівняння, аналіз і синтез, індукція та дедукція, групування, абстрагування.

Результати. За результатами проведеного дослідження встановлено особливості формування, реалізації та трансформації Спільної аграрної політики ЄС (САП ЄС). Визначено відмінності реформування САП ЄС відповідно до Agenda 2000, а саме націленість на зменшення негативних наслідків від розширення ЄС, виконання умов нових раундів ВТО, скорочення витрат на підтримку сектору, що призвело до подальшого переходу від цінової підтримки до прямих платежів, встановлення стелі прямих платежів для окремих видів сільськогосподарської продукції, підтримки розвитку сільських районів на умовах збереження та розширення екологічних та рекреаційних функцій, інтеграції екологічних цілей в САП. Встановлено особливості САП 2023-2027 та значні відмінності від попередніх періодів, а саме САП базується на Стратегічних планах держав-членів ЄС; заплановано перехід від забезпечення відповідності нормам та вимогам в процесі реалізації САП до продуктивності; зберігаються головні інструменти САП (прямі платежі, інтервенції для певних секторів ринку та підтримка розвитку сільських територій), в той же час відбувається трансформація механізмів їх застосування та змінюються обсяги; чітко визначені сфери діяльності держав-членів, кожний Стратегічний план встановлює цілі для очікуваних результатів, використовуючи загальні показники ЄС, однак цільові цінності, інтервенції відображають потреби та настанови держав-членів ЄС; заплановані механізми реалізації принципу справедливості, посилення перерозподіляючого ефекту; посилена увага щодо впровадження інноваційних практик та технологій з метою підвищення продуктивності сільського господарства; запроваджуються інструменти підтримки, збереження навколишнього середовища та протидії кліматичним змінам, зміцнення соціально-економічної структури сільських територій.

Ключові слова: Європейський Союз, спільна аграрна політика, Agenda 2000, інструмент, стратегія, трансформація, реформа, продовольство.

Постановка проблеми. Однією з найбільш значущих спільних політик ЄС, яка була започаткована ще в 1957 році, є спільна аграрна політика. Цілі та задачі, механізми та інструменти її реалізації змінюються у відповідності до особливостей розвитку Спільноти. Зростання чисельності населення ЄС, кількості держав-членів, збільшення доходів громад та вимог до безпечності, якості, відповідності індивідуальним запитам продовольства у поєднанні з розвитком систем захисту навколишнього середовища призводять до необхідності здійснення кваліфікованих управлінських дій, націлених на підвищення ефективності використання ресурсів, запровадження нових підходів для забезпечення найбільш повної відповідності планів фактичним результатам. Наразі ЄС реалізує САП 2023-2027, яка значно відрізняється від попередніх. Оцінка змін дозволяє встановити адекватність викликам, спроможність керівництва ЄС враховувати позитивні та негативні наслідки минулих трансформацій, визначити можливості протидії негативному розвитку подій, пропонувати більш якісні механізми та використовувати інноваційні інструменти. Подібний порівняльний ретроспективний аналіз дозволяє сформулювати настанови для нової стратегії реформування (після 2027 року), визначити досягнення та недоліки минулих управлінських дій, поширити найкращі практики. Особливо важливий цей аналіз для країн-кандидатів, які на етапі вступу мають чітко зрозуміти тенденції змін та будувати свою власну політику, прогнозуючи та розуміючи напрямки трансформації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню САП ЄС присвячено значну кількість публікацій [1-7]. Аналіз перелічених та інших джерел свідчить про збереження постійного інтересу дослідників до процесів еволюції САП, її впливу на формування продовольчої безпеки Спільноти та в цілому світової продовольчої безпеки. Велика кількість досліджень присвячена фінансовим аспектам підтримки сільськогосподарського сектору ЄС, перманентним намірам скорочення обсягів фінансування, забезпечення розвитку сільських територій

та досягнення завдань підтримки рівнів доходів. Дослідники одногolosно погоджуються з тезою щодо необхідності скоординованих дій ЄС, які націлені на приведення САП ЄС до вимог сьогодення, та наполягають на врахуванні в той же час особливостей окремих секторів сільськогосподарського сектору, доцільності запровадження інноваційних методів управління та технологій, важливості збереження довкілля та врахування кліматичних змін, які протягом останніх п'яти-семи років значно вплинули на продуктивність сектору та можливості його розвитку.

Мета статті. Оцінка еволюції спільної аграрної політики ЄС в період 2000-2023 років, визначення ключових пріоритетів та змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спільна аграрна політика є однією з найбільш витратних, соціально-значущих, в деяких випадках «скандальних», а в останні два-три роки протестно-формуєчих політик ЄС. Саме ця політика віднесена до виняткових повноважень Спільноти і протягом усього періоду реалізації, починаючи від часу започаткування (1957 р., Римські договори), з одного боку, підпадає під нищівну критику за «пожирання» бюджету ЄС та реалізацію дотаційної системи, яка стримує інноваційний розвиток сільського господарства та не відповідає у значній мірі настановам та принципам зеленої трансформації ЄС, з іншого боку, з 50-х років 20 сторіччя, є підґрунтям для реалізації амбітних стратегій ЄС, та опорою, яка довела в період пандемії спроможність забезпечити продовольчу безпеку Спільноти, незважаючи на порушення ланцюгів постачання продуктів харчування.

САП удосконалювалася протягом всього періоду свого існування. Однак, найбільш суттєві трансформації пов'язані з реалізацією стратегії «Порядок денний 2000: Для сильнішого та ширшого Союзу» (Agenda 2000) та у 2023 році.

Agenda 2000.

Підготовка «Порядку денного 2000: Для сильнішого та ширшого Союзу» (Agenda 2000) продовжувалася майже чотири роки (офіційний старт підготовки

близько двадцяти законодавчих заходів з метою забезпечення готовності до нових викликів, які були чітко прораховані європейським керівництвом, розпочався в грудні 1995 року на засіданні Європейської ради в Мадриді).

Згідно з Agenda 2000, САП станом на 1999 р. поглинала 0,6% ВВП ЄС. Тому її пріоритети (необхідність збереження політики економічної та соціальної згуртованості, проведення реформи спільної аграрної політики, зміцнення зростання, зайнятості та умов життя через внутрішню політику Союзу та забезпечення вступу нових членів, зберігаючи бюджетну дисципліну) включали усі сфери, які були визнані Спільнотою нагальними та такими, які вимагають спільних скоординованих дій [8].

В Agenda 2000 САП присвячено окремий розділ, здійснено оцінку процесу реформування з 1992 р. Визначено успішною політика трансформації ринків сільськогосподарської продукції, яка призвела до значного поліпшення ринкових балансів і зменшення державних запасів. Важливим досягненням стало зростання сільськогосподарського доходу на душу населення. В той же час були зафіксовані неоднозначні результати щодо впливу на навколишнє середовище: поряд з більш раціональним використанням добрив і пестицидів зафіксовано обсяги виробництва зрошуваних культур та інтенсивного тваринництва. Встановлено успішність стратегії зменшення цінової підтримки та запровадження прямих платежів, що зробило підтримку більш прозорою. Були визначені досягнення політики розвитку сільських територій, націленої на диверсифікацію, а саме щодо розробки та маркетингу високоякісної продукції, сільського туризму тощо. Екологічні заходи також були ціллю реформи 1992 року, однак результати їх запровадження продемонстрували наявність чинників, які перешкоджають реалізації екологічних програм та проєктів в зв'язку з наявністю більш економічно ефективної діяльності, тобто масштаби підтримки виробництва деяких культур скорочували наміри фермерів в їх реалізації. Загальний

висновок, який був зроблений, підкреслював необхідність подальшого реформування САП, головним чинником успішності якої було визнано досягнення узгодженості та взаємопроникнення САП, структурної та екологічної політик [8].

Agenda 2000 була пов'язана з необхідністю підготуватися до найбільшого розширення в історії існування ЄС, яке мало бути успішним, та посилити Спільноту в майбутньому, «Європа повинна адаптуватися, розвиватися і реформуватися» [8]. Проголошені чотири напрями «створення умов для сталого, інтенсивного зростання зайнятості, виведення знань і технологій на перший план, модернізація систем зайнятості та поліпшення умов життя», мали забезпечити економічне та соціальне згуртування та посилення ролі ЄС як захисника спільних інтересів.

Agenda 2000 відносно до САП базувалася на таких додаткових параметрах та вимогах:

1) розширення ЄС призведе до збільшення чисельності населення з низькою купівельною спроможністю (в середньому 30% від досягнутої в ЄС), розширення сільськогосподарських площ майже на 50%, зростання чисельності сільськогосподарського населення в два рази в поєднанні з необхідністю підтримки прямих доходів та зростання якості сільськогосподарської продукції, прагненням до екологічно збалансованого виробництва, підтримці розвитку сільських територій;

2) необхідності забезпечення відповідності результатам нових раундів переговорів ВТО, націлених на лібералізацію торгівлі, в поєднанні з прогнозами щодо погіршення експортних можливостей сільськогосподарської продукції ЄС на зовнішніх ринках, що пов'язано з розривами між європейськими і світовими цінами для багатьох секторів, можливістю появи надлишків продукції (яловичина, зернові, цукор, вин, оливкової олії, молочна продукція) відповідно до поточних зобов'язань в рамках Уругвайського раунду угоди, зокрема щодо експортних субсидій;

3) зафіксованих тенденціях скорочення кількості фермерських господарств і кількості зайнятих у сільському господарстві (частка сільського господарства в ВВП - 1,8%, частка сільського господарства в зайнятості - 4,3% (2000 р.)) зі швидкістю 2- 3% на рік;

4) зростанні екологічних вимог суспільства щодо скорочення негативних наслідків людської діяльності, відновлення природного середовища, забезпечення безпечними продуктами харчування, формування рекреаційних середовищ;

5) накопиченні управлінських проблем, а саме «задвоєнні» заходів в окремих політиках, порушенні принципів послідовності, збереженні складності законодавства.

Потрібно визначити, що пункти Agenda 2000 органічно продовжують стратегії розвитку 1992, 1995 (Agricultural Strategy Paper, Madrid) шляхом:

1) подальшого переходу від цінової підтримки до прямих платежів (окремі умови щодо зернових, олійних та білкових культур з урахуванням прогнозованих площ вирощування, врожайності, залишків; окремі режими в секторах яловичини (головна ціль скорочення надлишків, вирішення проблем перевиробництва, розвиток експорту без субсидування, поступове скорочення ефективної підтримки ринків Suckler cow (yearly payment) та молока/молочної продукції (завершення квотного режиму до 2006 року; поступове зниження цін підтримки; введення нових річних платежів для дійних корів); спеціальні заходи щодо середземноморської продукції (тютюн, оливкова олія (перехід від цінової підтримки до прямих платежів, радикальне спрощення цих виплат); фрукти і овочі (зміцнення організацій-виробників та їх конкурентоспроможності, структурна перебудова сектора);

2) встановлення стелі прямих платежів для окремих видів сільськогосподарської продукції;

3) підтримки розвитку сільських районів на умовах збереження та розширення екологічних та рекреаційних функцій на підставі реорганізації існуючих інструментів сільської політики, а саме

доповнення «існуючих супровідних заходів, що фінансуються EAGGF, Гарантійним розділом (схема агробізнесу, заліснення, достроковий вихід на пенсію), будуть доповнені схемою менш сприятливих районів (LFA), включаючи її застосування в регіонах, що відстають у своєму розвитку. Всі ці заходи будуть застосовуватися горизонтально і реалізовуватися децентралізовано»;

4) реалізації агроекологічної політики з метою «підтримки сталого розвитку сільських територій та реагування на зростаючий попит суспільства на екологічні послуги». Збільшення обсягів фінансування цільових агроекологічних заходів, в тому числі підтримка органічного землеробства, напівприродних середовищ існування, традиційних садів, альпійського утримання худоби, водно-болотних угідь.

В той же час цілі Agenda 2000 це:

1) підвищення конкурентоспроможності сільського господарства (зниження цін, збільшення обсягів високоякісних спеціалізованих продуктів; гарантування безпеки харчових продуктів та якості харчових продуктів; підтримка якісних продуктів з конкретним географічним походженням або конкретними методами виробництва, які ідентифікуються споживачами; екологічності методів виробництва та міркувань добробуту тварин);

2) забезпечення справедливого рівня життя аграрного співтовариства та сприяння стабільності доходів фермерських господарств на підставі диференціації, перерозподілу підтримки доходів серед фермерів та збереження сталого землеробства, створення додаткових можливостей доходу та зайнятості для фермерів та їх сімей, на фермі та поза фермою;

3) інтеграція екологічних цілей в САП (управління природними ресурсами і збереження ландшафту);

4) підвищення ролі фермерів, підтримка підприємництва.

В табл. 1 представлена інформація щодо фінансових рамок на 2000-2006 роки, які чітко підкреслюють пріоритетності, які визначає для свого розвитку ЄС.

Таблиця 1

Фінансові рамки 2000-2006 [8]

Асигнування (по забор'язанням), млрд. ЕКЮ	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Сільське господарство	43,4	44,1	45,0	46,1	47,0	48,0	49,0	50,0
Структурні операції	36,1	35,2	36,0	38,8	39,8	40,7	41,7	42,8
Внутрішня політика	6,1	6,1	6,4	7,3	7,5	7,7	7,9	8,1
Зовнішня політика	6,6	6,6	6,8	7,0	7,1	7,3	7,9	8,1
Управління	4,5	4,5	4,6	5,1	5,2	5,3	5,4	5,5
Резерви	1,2	1,0	1,0	0,8	0,5	0,5	0,5	0,5
Асигнування (по забор'язанням)	97,8	97,5	99,8	105,1	107,1	109,5	112,0	114,5
% асигнувань на сільське господарство від загальних асигнувань	44,4	45,2	45,1	43,9	43,9	43,8	43,8	43,7

Як вже зазначалося, розробка Agenda 2000 була викликана в першу чергу необхідністю ретельно підготуватися до найбільшого в історії ЄС розширення, базувалася на чіткому розумінні, що більшість нових викликів можливо прогнозувати та успішно подолати у випадку якісних підготовчих дій, на які ЄС

виділив досить довгий період. Саме тому в систему фінансування було закладено можливість витрат на підготовку сільського господарства країн-кандидатів на членство ЄС до стандартів, управлінських процедур ЄС ще до підписання офіційних документів щодо вступу, крім того були заплановані великі обсяги резервів (табл.2).

Таблиця 2

Витрати на сільське господарство (поточні ціни) [8]

млрд. ЕКЮ	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Орієнтир (поточні ціни, прогнозований дефлятор 2% в рік з 1999 року по 2006 рік)	45,5	46,7	48,5	50,6	52,6	54,7	56,9	59,2
Витрати в поточних цінах		44,0	45,9	49,7	52,1	53,2	53,9	54,5
В цілому 15країн: реформована ССП	41,7	41,6	43,4	45,4	47,3	47,9	47,9	47,9
додаткові заходи по розвитку сільських регіонів та заходи в сфері рибальства		1,9	2,0	2,0	2,0	2,0	2,1	2,1
Нові члени: ССП (ринкові заходи)		0	0	1,1	1,2	1,2	1,3	1,4
конкретні заходи щодо розвитку сільських регіонів		0	0	0,6	1,0	1,5	2,0	2,5
Допомога до приєднання		0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Резерв		2,7	2,6	0,9	0,5	1,5	3,0	4,7

Головною проблемою країн-кандидатів були так звані «цінові прогалини», тобто значно нижчі ціни, що могло привести до дисбалансу цін на ринках ЄС, крім того викликав занепокоєння розмір сільськогосподарських підприємств, який суттєво впливав на спроможність щодо

залучення інвестиції, реструктуризації та реорганізації управління. Саме тому було прийнято рішення щодо запровадження перехідного періоду, протягом якого була відкладено надання прямої допомоги зі збереженням допомоги структурного розвитку. Тобто САП, відповідно до Agenda

2000, передбачала розподіл фінансування таким чином: для держав-членів ЄС: заходи ринкового втручання та повернення експортних коштів; пряма компенсаційна допомога; супутні заходи (агроекологія, лісонасадження, достроковий вихід на пенсію); для держав-кандидатів: допомога перед приєднанням, заходи організації ринку, супутні заходи та спеціальна допомога з модернізації.

Реформування САП ЄС відповідно до Agenda 2000 потрібно визнати успішним. Головні цілі були досягнуті і продовжувалося реформування, яке відбувалося протягом майже двадцять років і призвело до формування підґрунтя для нової трансформації.

САП 2023-2027.

Новий етап трансформації САП ЄС почався з кінця 2019 року. Позачергове засідання Європейського парламенту 11 грудня 2019 року було присвячено обговоренню Зеленої угоди (The European Green Deal), стратегії, розробленої Європейською Комісією, щодо перетворення Європи до 2050 року в кліматично нейтральний континент. Ці плани мають безпосереднє відношення до ССП, зачіпають в більшій або меншій мірі усі механізми та складові цієї політики. Оголошення амбітних цілей доцільно вважати першим кроком щодо реформування САП з базуванням на нових пріоритетах з використанням нових інструментів.

Крім того наступний фінансовий план ЄС на 2021-2027 рр., який мав бути остаточно затвердженим Європейським парламентом та ратифікованим країнами членами ЄС до кінця 2020 р., безумовно мав включати фінансові параметри із урахуванням усіх трансформацій САП (та враховувати плани зеленого та цифрового переходу, регіонального розвитку, вирівнювання доходів, активізації інноваційної діяльності тощо).

Процес підготовки САП 2023-2027 був дуже складним для європейської спільноти, значна кількість дискусій щодо цілей, можливостей та викликів заважала прийняттю обґрунтованих рішень. Однак

САП 2023-27 набула чинності 1 січня 2023 року. Це поклало початок реалізації 28 затверджених стратегічних планів (Бельгія має окремі плани для Фландрії та Валлонії).

Усі стратегічні плани передбачають виконання десяти цілей: забезпечення справедливого доходу для аграріїв; підвищення конкурентоспроможності; поліпшення становища фермерів у харчовому ланцюзі; кліматичні акції; екологічний догляд; збереження ландшафтів та біорізноманіття; підтримка зміни поколінь; підтримка сільських районів; захист якості продуктів харчування та здоров'я; розвиток знань та інновацій [9].

У листопаді 2023 року Європейська комісія опублікувала оцінку стратегічних планів САП щодо цілей САП. Звіт спирається на інформацію, що міститься в національних планах, та поєднує оцінку виконання цілей САП та завдань Зеленої угоди [10]. Вважається, що подібні оцінки протягом всього фінансового періоду дозволять вносити необхідні корегування і забезпечать кращі результати в кожній країні ЄС.

Особливості СаП 2023-2027 [10]:

1) реалізація базується на Стратегічних планах спільної аграрної політики (Common agricultural policy Strategic Plans/Стратегічні плани). Таких планів затверджено 28;

2) Стратегічні плани – єдиний інструмент та головний розробки політики країн ЄС в сфері сільського господарства. «Нові стратегічні плани САП є відповідним інструментом для досягнення цілей політики комплексно, оскільки держави-члени використовують їх для підготовки та надання відповідей на виклики на своїх територіях, при цьому визначаючи цілі та використовуючи наявні ресурси ефективним та ефективним способом» [10]. Стратегічні плани спільної аграрної політики розроблені державами-членами та схвалені Європейською Комісією;

3) загальна сума витрат 307 мільярдів євро. Витрати здійснюється через Європейський фонд аграрних гарантій (European Agricultural Guarantee Fund-EAGF) та Європейський аграрний фонд

сільського розвитку (European Agricultural Fund for Rural Development- EAFRD) (включаючи національне співфінансування);

4) заплановано перехід від забезпечення відповідності нормам та вимогам в процесі реалізації САП до продуктивності;

5) головні інструменти САП: прямі платежі, інтервенції для певних секторів ринку та підтримка розвитку сільських територій;

6) визначено сферу діяльності держав-членів (так звані гарантії (safeguards)), серед яких «і) загальні визначення та види втручання; (ii) мінімальні вимоги; (iii) загальні рамки виконання; (iv) мінімальні необхідні рівні витрат щодо: малих та середніх фермерських господарств; молоді фермери; навколишнє середовище, клімат і добробут тварин; інструмент LEADER для інтегрованого місцевого розвитку; v) інтеграції екологічного та кліматичного законодавства у планування та проектування;

7) кожний Стратегічний план встановлює цілі для очікуваних результатів, використовуючи загальні показники ЄС. Однак цільові цінності, інтервенції відображають потреби та настанови держав-членів ЄС;

8) націленість на виконання Стратегії розвитку фермерських господарств та Стратегії ЄС щодо біорізноманіття;

9) запровадження в Стратегічних планах спеціальних обов'язкових розмірів фінансування заходів щодо запобігання кліматичним змінам, збереження навколишнього середовища та забезпечення добробут тварин (не менше 25% прямих платежів за еко-схеми та не менше 35% витрат EAFRD);

10) декларується ціль підтримки розумного, конкурентоспроможного, стійкого та диверсифікованого сільськогосподарського сектору для забезпечення довгострокової продовольчої безпеки;

11) підвищена увага до реалізації принципу справедливості за рахунок фінансової підтримки фермерів з

використанням головного інструменту – прямих платежів. Здійснення прямих платежів є обумовленим, тобто прив'язаним до вимог до екологічно стійкого виробництва. В той же час, обсяги платежів збільшуються, коли вони спрямовані на вразливі сектори, неблагополучні райони та групи фермерів.

Загальний обсяг прямих платежів скорочено в порівнянні з попередніми періодами при одночасному збільшенні частки підтримуваних сільськогосподарських районів досягнення 89% сільськогосподарських угідь ЄС за умови виконання принципів обумовленості;

12) передбачено посилення перерозподіляючого ефекту шляхом обмеження або зменшення основних та інших виплат великим фермерським господарствам. Особлива увага, в тому числі збільшена фінансова підтримка сільськогосподарської активності в регіонах ЄС з природними та кліматичними обмеженнями з метою збереження виробництва, скорочення ризиків відмови від земельних ділянок, підтримки екологічної рівноваги;

13) повільне (в порівнянні з об'єктивною необхідністю) запровадження інструментів управління ризиками. 27 Стратегічних планів виділяють менше 2% своїх загальних витрат на подібні заходи;

14) посилена увага щодо впровадження інноваційних практик та технологій з метою підвищення продуктивності сільського господарства. Усі Стратегічні плани передбачають підтримку фермерських інвестицій, які націлено на модернізацію ферм, адаптації до кліматичних змін;

15) збереження та розширення цільової підтримки доходів, тобто підтримки, яка додається до базової підтримки (така підтримка буде надаватися 21% європейських фермерських господарств), для окремих секторів (наприклад, секторів виробництва телятини, яловичини, молочних продуктів, білкових культур, фруктів, овочів тощо);

16) глибоке сприяння кліматичним діям. Поєднання зобов'язань

(посилена умовність) та добровільних втручань, включених до Стратегічних планів, спрямованих на підвищення ефективності агротехніки в поєднанні зі зменшенням негативного тиску та природні ресурсів та біорізноманіття шляхом запровадження обов'язкових умов (вищі стандарти ведення сільського господарства як умова отримання підтримки (підвищена умовність) буде застосовуватися до 89% сільськогосподарських угідь ЄС (в попередні періоди це було 30% прямих платежів)) та стимулюючих – додаткових (додаткова винагорода фермерів за впровадження подальших і більш амбітних практик щодо зниження тиску на природні ресурси, клімат і біорізноманіття). Планується 32% державних витрат Стратегічних планів держав (97,6 млрд євро, включаючи 44,7 млрд євро за впровадження еко-схем, 33,2 млрд євро - агроекологічні, кліматичні та інші зобов'язання управління, 8,6 млрд євро - цільові інвестиції, 9.4 млрд євро - на підтримку сільськогосподарського виробництва в регіонах з природними та іншими обмеженнями) направити на підтримку заходів в перелічених напрямках;

17) зміцнення соціально-економічної структури сільських територій та благополуччя тварин. В останні роки велике занепокоєння ЄС викликає зростання середнього віку керівників сільськогосподарських підприємств, що вважається загрозою для продовольчої безпеки об'єднання. Дійсно, у 2020 р. третина керівників ферм ЄС були у віці старше 65 років, а їхній середній вік становив 57 років. Стратегічні плани країн-членів ЄС передбачають підтримку понад 350 тис молодих фермерів у реалізації сільськогосподарської діяльності, що є продовженням заходів попередніх періодів. Ключевими інструментами новітнього періоду є розширення спеціальної підтримки доходів та системи грантової підтримки на реалізацію програм підвищення конкурентоспроможності господарств. Крім того майже 30% Стратегічних планів передбачають підтримку нових фермерів;

18) підтримка обміну знаннями та інноваційних проектів, навчання.

Висновки. Таким чином, САП ЄС протягом усього періоду її реалізації знаходиться в перманентному процесі трансформації. Цілі, причини та наслідки змін залежать від стадії розвитку ЄС, знаходяться під впливом як зовнішніх та і внутрішніх чинників. Серед внутрішніх чинників особливо важливим та впливовим є розвиток ЄС як наддержавного об'єднання, побудованого на високих демократичних стандартах. Реформи 2000 та 2003 років відбувалися в різних умовах, що наклало відбиток на їх настанови та механізми реалізації. Головною ціллю Agenda 2000 було зменшення негативних наслідків від розширення ЄС та виконання умов нових раундів світових торговельних перемов. Крім того було важливим утримати витрати на реалізацію САП в межах, які не загрожують фінансовій стабільності ЄС, забезпечують високий рівень продовольчої безпеки, не заважають іншим стратегіям розвитку. Agenda 2000 виконала свої завдання успішно в повному обсязі. Нова стратегія 2023-2027 базується на нових методах та правилах розробки та виконання. Національні стратегічні плани, які розроблено в межах десяти єдиних цілей Спільноти, дозволяють врахувати умови, які складаються в кожній країні ЄС і мають специфічну природу, примушують в той же час виконувати спільні настанови. Перший рік реалізації стратегії 2023-2027 був нелегким, супроводжувався протестами фермерів в багатьох країнах. В той же час продовольча інфляція сповільнилася, вимоги до якості продукції відповідають потребам суспільства, досить успішно реалізуються завдання підвищення рівня доходів та розвитку сільських територій. Зелений курс ЄС продовжує реалізовуватися. Результати 2024 року сформулюють нову інформацію щодо вимірюваних показників і це стане початком нового циклу розвитку та трансформації САП ЄС.

Список літератури

1. Варшавська Н. Г. Спільна аграрна політика ЄС: генезис, основні цільові орієнтири для України. *Економіка і організація управління*. 2016. №2 (22). С.215-222.
2. Старікова Л. Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції. Київ. 2022. 32 с.
3. Маханьова Ю. Напрямки реалізації спільної політики ЄС в галузі сільського господарства в рамках стратегії «Європа 2020». *Вісник харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2014. № 1144. С.114-119.
4. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України. Київ: НІСД. 2011. 19 с.
5. Петренко Н. Періодизація розвитку спільної аграрної політики ЄС. *Юридичний вісник*. 2018. №4. С.106-114.
6. Липчук В. В. Спільна аграрна політика ЄС на 2013-2020 роки: орієнтири для України. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького*. 2012. Т.14, №1 (1). С. 413-419.
7. Evaluation of Agricultural Policy Reforms in the European Union: The Common Agricultural Policy 2014-20, OECD Publishing, Paris. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/07/evaluation-of-agricultural-policy-reforms-in-the-european-union_g1g7d23b/9789264278783-en.pdf.
8. Agenda 2000: for a stronger and wider Union. URL : <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/agenda-2000-for-a-stronger-and-wider-union.html>
9. Key policy objectives of the CAP 2023-2027. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27/key-policy-objectives-cap-2023-27_en.
10. Report from the Commission to the European Parliament and the Council: «Summary of CAP Strategic Plans for 2023-27: joint effort and collective ambition». URL: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/6b1c933f-84ef-4b45-9171-debb88f1f757_en?filename=com-2023-707-report_en.pdf.

References

1. Varshavska, N. H. (2016). *Spilna ahrarna polityka YeS: henezys, osnovni tsilovi oriientyry dlia Ukrainy* [Common agricultural policy of the EU: genesis, main target orientations for Ukraine]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia* [Economics and management organization], no. 2 (22), pp. 215-222.
2. Starikova, L. (2022). *Spilna ahrarna polityka YeS i zavdannia Ukrainy v konteksti yevrointehratsii* [Common agricultural policy of the EU and tasks of Ukraine in the context of European integration]. Kyiv. 32 p.
3. Makhanova, Yu. (2014). *Napriamky realizatsii spilnoi polityky YeS v haluzi silskoho hospodarstva v ramkakh stratehii «Ievropa 2020»* [Directions for the implementation of the common EU policy in the field of agriculture within the framework of the "Europe 2020" strategy]. *Visnyk kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina* [Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University], no.1144, pp. 114-119.
4. Klymenko, I. V., Buhrii, M. H. & Us, I. V. (2019). *Spilna ahrarna polityka Yevropeiskoho Soiuzu: mozhlyvosti ta vyklyky dlia Ukrainy* [Common agricultural policy of the European Union: opportunities and challenges for Ukraine]. Kyiv, NISD Publ., 19 p.
5. Petrenko, N. (2018). *Periodyzatsiia rozvytku spilnoi ahrarnoi polityky YeS* [Periodization of the development of the common agricultural policy of the EU]. *Yurydychnyi visnyk* [Legal Bulletin], no. 4, pp. 106-114.
6. Lypchuk, V. V. (2012). *Spilna ahrarna polityka YeS na 2013-2020 roky: oriientyry*

- dlia Ukrainy* [Common agricultural policy of the EU for 2013-2020: guidelines for Ukraine]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterinarnoi medytsyny ta biotekhnologii im. Hzhyskoho* [Scientific Bulletin of Stepan Gzhyskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnology of Lviv], vol. 14, no. 1 (1), pp. 413-419.
7. Evaluation of Agricultural Policy Reforms in the European Union: The Common Agricultural Policy 2014-20. Paris, OECD Publ. Available at: [https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/07/evaluation - of-agricultural-policy-reforms-in-the-european-union_g1g7d23b/9789264278783-en.pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/07/evaluation-of-agricultural-policy-reforms-in-the-european-union_g1g7d23b/9789264278783-en.pdf).
 8. Agenda 2000: for a stronger and wider Union. Available at: [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/agenda-2000-for-a-stronger-and-wider-union.html)
 9. Key policy objectives of the CAP 2023-2027. Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27/key-policy-objectives-cap-2023-27_en.
 10. Report from the Commission to the European Parliament and the Council: "Summary of CAP Strategic Plans for 2023-27: joint effort and collective ambition". Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/6b1c933f-84ef-4b45-9171-debb88f1f757_en?filename=com-2023-707-report_en.pdf.

Objective. *The objective of the article is the assessment of the EU 2000-2023 common agricultural policy evaluation, key priorities and changes identification.*

Methods. *The following general scientific methods of cognition are applied in the study: theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis, induction and deduction, grouping, abstraction.*

Results. *According to the results of the study, the features of the formation, implementation and transformation of the Common Agricultural Policy of the EU (EU SAP) are determined. The differences in the reform of the EU SAP in accordance with Agenda 2000 have been identified, namely the focus on reducing the negative consequences of EU enlargement, meeting the terms of new WTO rounds, reducing the cost of supporting the sector, resulting in a further shift from price support to direct payments, establishing a ceiling of direct payments for certain types of agricultural products, supporting rural development on the condition of preserving and expanding environmental and recreational functions, integrating environmental goals into the CPP. The features of SAP 2023-2027 and significant differences from previous periods have been established, namely, SAP is based on the Strategic Plans of the EU Member States; transition from compliance with norms and requirements in the process of SAP implementation to performance is planned; the main tools of SAP (direct payments, interventions for certain sectors of the market and support for the development of rural areas) are preserved, at the same time the mechanisms for their application are being transformed and the volumes are changing; areas of activity of the Member States are clearly defined, each Strategic Plan sets goals for expected results using common EU indicators, however target values, interventions reflect the needs and guidelines of EU member states; mechanisms for implementing the principle of justice, strengthening the redistributive effect are planned; attention to the introduction of innovative practices and technologies in order to increase agricultural productivity is increased; tools for supporting, preserving the environment and countering climate change, strengthening the socio-economic structure of rural areas are introduced.*

Key words: *European Union, common agricultural policy, Agenda 2000, tool, strategy, transformation, reform, food.*

Надійшла до редакції 03.04.2024